

BASRA KÖRFEZİ'NDEKİ ADALAR ÜZERİNDEN İRAN'IN GÜVENLİK İKİLEMİ

İRAN'S SECURITY DILEMMA OVER THE ISLANDS IN THE PERSIAN GULF

Meral BALCI

mbalci@marmara.edu.tr

0000-0003-3638-5339

Ali TAMAHKAR

alitamahkar95@hotmail.com

0000-0003-2715-2082

Araştırma Makalesi Research Article

Geliş Tarihi

Received: 19.11.2024

Kabul Tarihi

Accepted: 18.12.2024

ÖZ 21. yüzyılda birçok devlet güvenlik politikalarına öncelik vererek meşruluklarını kabul ettirmeye çalışmışlardır. İran İslam Cumhuriyeti de, meşruluğunu kendi güvenlik politika anlayışıyla açıklamakta ve varlığını devam ettirmektedir. İran, sorunlarını çözerken bir yandan uluslararası hukuk kurallarını uygulamaya çalışırken, diğer yandan da sert güce başvurma seçeneğini göz önünde bulundurarak güvenlik politikalarını oluşturmaktadır. Ancak oluşturulmuş bu güvenlik anlayışı 21. yüzyılda İran İslam Cumhuriyeti'nin ikilemini teşkil etmektedir. İran İslam Cumhuriyeti'nin güvenlik politikalarında en kritik konulardan biri olan Basra Körfezi'nin transit geçişi, İran için hayati bir nokta oluşturmaktadır. Basra Körfezi ile ilgili bir diğer önemli husus ise; Hürmüz Boğazı'nın girişinde yer alan üç tartışmalı adanın hukuki statüsü ve jeopolitik konumudur. İran, Birleşik Arap Emirliği ile arasında egemenlik çatışması oluşmasına neden olan Abu Musa, Küçük Tunb ve Büyük Tunb adlı adaların aidiyeti için BAE'nin aksine gerekirse sert gücünü devreye sokacağını açıklamıştır. Böylece İran, uluslararası camiada kendisine ait olmadığı iddia edilen bu adalar üzerindeki iddialarından vazgeçmeyeceğini ifade etmiştir. Bu çalışmada, İran'ın söz konusu güvenlik ikilemine neden olan sebepler irdelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: İran, Basra Körfezi, Güvenlik, Üç Ada, BAE.

ABSTRACT In the 21st century, many states tried to establish their legitimacy accepted by giving priority to their security policies. The Islamic Republic of Iran also explains its legitimacy with its own security policy approach and continues its existence. While solving its problems, Iran is trying to apply the rules of international law on the one hand, and on the other hand, it is forming its security policies by considering the option of confronting hard power. However, this established understanding of security constitutes the dilemma of the Islamic Republic of Iran in this century. The transit of the Persian Gulf, one of the most critical issues in the security policies of the Islamic Republic of Iran, constitutes a vital point for Iran. Another important issue related to the Persian Gulf is the legal status and geopolitical position of the three disputed islands located at the entrance to the Strait of Hormuz. Unlike the UAE, Iran states that it will deploy its hard power if necessary for the belonging of the islands named Abu Musa, Little Tunb and Big Tunb, which are claimed not to belong to it in the international community. In this study, the reasons that cause Iran's security dilemma in question are examined.

Keywords: Iran, Persian Gulf, Security, Three Islands, UAE.

1.GİRİŞ

İran İslam Cumhuriyeti'nin 1979'da ilanı ile beraber, yeni kurulan rejimin meşruluk temelini, İslam inkılabının ihracı şeklinde ortaya çıkardığı iddia edilmiştir. Meşruluğun temeli oluşturulurken, aynı zamanda, eski Şahlık rejiminden kalan birçok sorun da miras alınmıştır. Bu sorunlardan biri; Basra Körfezi ve onun uzantısı sayılan üç tartışmalı ada, Abu Musa, Küçük Tunb ve Büyük Tunb Adaları olmuştur.

Basra Körfezi'ne kıyısı olan devletlerden biri olan Birleşik Arap Emirliği (BAE), Basra Körfezi'nde bulunan bu tartışmalı üç adanın İran İslam Cumhuriyeti'nin ilanından hemen sonra kendisine iadesini talep etmiştir. İslam Cumhuriyeti'nin ilk Cumhurbaşkanı Beni Sadr, bu adaların İran'a ait olduğunu ilan etmiş ve adayı terk etmek gibi bir niyetlerinin olmadığını belirtmiştir. İran-İrak Savaşı'nın oluşturduğu siyasi atmosfer ve İran'daki yeni rejimin dış politika konsepti nedeniyle İran İslam Cumhuriyeti, Batılı ülkelerin birçoğu tarafından izole bir şekilde mevcudiyetini devam ettirmeye çalışmıştır. Arap Birliği 1991 yılında Abu Musa, Küçük ve Büyük Tunb adalarının egemenlik haklarının BAE'ne ait olduğu ilan etmiştir. İran'ın 1983 yılından beri uzlaşma metnini ihlal ettiği belirtilmiş ve bu üç adada işgalci olduğu vurgulanmıştır (Mazrouei, 2015:16).

İran, 1993 yılında Basra Körfezi ve Umman Denizi'ndeki egemenlik haklarını düzenlediği bir deniz kanunu ile yürürlüğe koymuştu. Bu kanuna göre İran, bölgesel güvenliğinde öncelik olarak Basra Körfezi'ni görmekteydi. Bu yasaya göre İran'ın adı geçen yerlerde teritoryal egemenliği 23 maddelik bir kanunla düzenlenmişti (Act on the Marine Areas of the Islamic Republic of Iran in the Persian Gulf and the Oman Sea, 1993).

İran'ı Basra Körfezinde bulunan adalarla ilgili meşru hak iddialarını kamuoyu nezdinde zedeleyen bir diğer durum, Rusya'nın politikası olmuştur. 2023 yılında İran'ın ticari, siyasi ve askeri alanda iş birliği içinde olduğu Rusya'nın bu üç adayla ilgili tavrının belirginleşmesi İran için bir sorun oluşturmuştur. Rusya, Körfez Arap Ülkeleri İşbirliği Konseyi'yle düzenlenen altıncı stratejik diyalog toplantısında, Abu Musa, Küçük Tunb ve Büyük Tunb adalarıyla ilgili duruşunu, BAE lehinde olacak şekilde değiştirmişti (Mehdi, 2023).

Basra Körfezi'nde bulunan bu üç tartışmalı adanın statüsünün, İran İslam Cumhuriyeti'nin uluslararası kamuoyundaki meşruluğunu sürdürdürebilmesine engel mi olacağı, yoksa kolaylaştıracağı mı sorusu çalışmanın merkezine alınmış ve irdelenmiştir. İran, bir yandan ABD başta olmak üzere bazı ülkeler tarafından izole edilmiş olduğu uluslararası sisteme, kendisine karşı uygulanmakta olan ambargonun kaldırılması amacıyla entegre olmaya çalışırken, diğer yandan da, sert gücünü devreye sokarak çözüm bulmaya çalıştığı üç ada problemi dolayısıyla bir güvenlik ikilemi içine düşmüştür. Bu bağlamda, İran'ın bir güvenlik paradoksu yaşamakta olduğu görülür.

2. GÜVENLİK İKİLEMİ TEORİSİ VE İRAN'IN DIŞ POLİTİKASINA ETKİSİ

Güvenlik ikilemi konusu, devletlerin uluslararası sistemde ortaya çıkan güç dengesine oldukça büyük etkisi olmaktadır. Devletler sisteminde yer alan gücün kullanımı ve meşruluğu devletleri yeni yollara yöneltmiştir.

Bu yollardan biri olan güvenlik ikilemi genel olarak bir devletin kendi güvenliği için aldığı önlemler yoluyla karşı rakip devletin güvenliğini azaltmasına sebep olması şeklinde özetlenmektedir. Kısacası Uluslararası sistemde rakip devletin güvenliğini maksimize edip karşı tarafın güvenliğini azaltması sonucunda bir güvenlik ikilemi ortaya çıkmaktadır. Bu konuyla ilgili araştırmalarda, çatışmayı ve rekabeti kaçınılmaz olarak gören uluslararası BALCI, M. ve TAMAHKAR, A. (2024). Basra Körfezi'ndeki Adalar Üzerinden İran'ın Güvenlik İkilemi, DA&MS Sayı 3, 45-54.

ilişkiler anlayışını değiştirmiştir. Konuyla ilgili uzmanlardan Kenneth Waltz, anarşik dünya sisteminde devletler iş birliğine gitme konusunda çekincelerinin olduğunu iddia etmektedir. Kenneth Waltz'a göre devletlerin iş birliğine girdiklerinde devletler karşı tarafın dezavantajını kullanmaktan çekindiklerini vurgulamaktadır. Öte yandan uluslararası sistemde, devletlerin rakip devletlere karşı güvenliklerini daima ön plana aldıkları görülmektedir (Glaser, 2024: 123-128).

Güvenlik ikileminin uluslararası sistem açısından olumsuz sonuçları olması da mümkündür. Bu olumsuz sonuçların kaçınılmaz olduğu birçok uzman tarafından kabul görmektedir. Soğuk Savaş döneminde gerçekleşen Sovyet ve ABD rekabeti Sovyetler Birliği'nin dağılışıyla sonuçlanmıştır; Sovyetler Birliği bir yandan uluslararası camiada kabul görmek için uluslararası anlaşmalara imza atmış, uluslararası hukuka uymaya çalışmış, diğer yandan da sert gücünü her an devreye sokabilecek biçimde silahlanmaya devam etmiştir. Bu süreç güvenlik ikilemine bir örnek olarak gösterilebilir. Güvenlik paradoksu yukarıda belirttiğimiz üzere bir devletin kendi güvenliğini yetersiz bir durum teşkil ettiğini düşündüğü vakit daha saldırgan ve iş birliğinden yoksun bir şekilde hareket etmesi şeklinde kabul görmektedir. Bu saldırgan tutumun devletlerin kendilerini daha da güvensiz hissetmelerine neden olabileceği gibi ülkelerin güvenliklerinde hassas bir ikilem oluşturması mümkündür (Booth ve Wheeler, 2008: 4-8).

Güvenlik ikilemi konusu birçok açıdan uluslararası ilişkiler disiplinini meşgul etmektedir. Özellikle çalışmanın konusu olan İran'ın güvenlik ikilemi günümüzde Körfez Bölgesi'ni birçok açıdan kilit bir noktaya taşımaktadır. 2003 yılında, İkinci Körfez Savaşı'nın hemen ardından İran, körfez bölgesindeki ABD varlığına karşı baskı kurmak istemiş ve bu baskıyı da bölgede yer alan Körfez ülkelerine karşı yürütmüştür (Kishk, 2014: 48). Dolayısıyla Körfez ülkeleri ABD'nin koruması altına girerek İran'a karşı bir denge unsuru oluşturmaya çalışmışlardır. Bu bağlamda İran'ın bölgedeki güvenlik ikilemini ortaya çıkarmasında, en önemli etkenler sırasıyla bölgesel iş birliğine yanaşmaması ve saldırgan tutumunu Körfez Bölgesinde etkili olarak kullandığı şeklinde iddia edilmektedir (Buzan ve Weaver, 2003: 205).

3. İRAN'IN DIŞ POLİTİKASINDAKİ SALDIRGAN VE SAVUNMACI REALİZM UNSURLARI

Klasik Realizmin aksine, Saldırgan Realizm devlet gücünün meşruluğunu ülkenin yayılma ve genişlemesinde aramaktadır. Saldırgan Realizm, Güç arayışı ve güce yüklediği anlamla ifade edilmektedir. Uluslararası sistemin anarşik yapısı ve devletlerin başka büyük devletlerin varlıklarına dayandırmadan sistem içerisinde var oldukları sistem anlayışı içindedir (Lobell, 2009: 47).

İran'da 1979 yılında gerçekleşen İran İslam Devrimi'nin hemen ardından İran İslam Cumhuriyeti'nin dini lideri Humeyni bir söylem geliştirerek, İran İslam Devleti'nin varoluş temelini kendi sınırlarının ötesine taşımak istediğini belirtmiştir (Khomeini, 1384). İran, bölgesel gücünü arttırmak için güç unsurlarından sert gücünü ortaya koymaktadır. İran'ın dış politikasında saldırgan realizmi uyguladığı ve etki alanını genişletmek için vekil güçlerini finanse ettiği iddia edilmektedir. İran'ın bölgesel rakiplerinden olan İsrail'le olası bir çatışma durumu söz konusu olma ihtimali olmakla beraber, İran'ı bu durum dış dünyaya karşı izole etmektedir. İran'ın karşısında yer alan ve İran tarafından "büyük şeytan" olarak adlandırılan ABD ise, İran'ın dış politikasına karşı ülkeyi ambargo altında tutmaktadır (Treviño, 2013: 384).

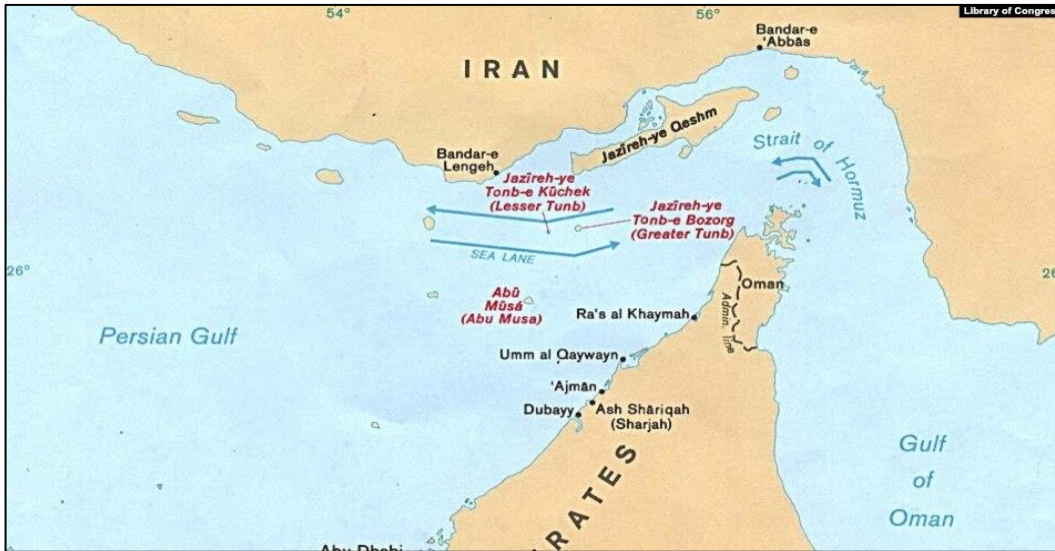
BALCI, M. ve TAMAHKAR, A. (2024). Basra Körfezi'ndeki Adalar Üzerinden İran'ın Güvenlik İkilemi, DA&MS Sayı 3, 45-54.

Öte yandan savunmacı realizmde, devletler güvenliklerini ön plan içerisinde alma durumunda kalmaktadırlar. Bu, uluslararası sistemde gerçekleşen sorunların devletlere yansımaları sonucunda güvenliklerini ön plana aldıkları bir teoridir. Savunmacı realizmde devletlerin genişlemesi belli başlı koşullara bağlıdır. Normal şartlarda devletlerin savunmalarına önem vermesi sonucunda karşı tarafta bu duruma reaksiyon gösterip harekete geçmekte ve bir güvenlik ikilemi oluşturmaktadır (Glaser, 1995:51).

4. BASRA KÖRFEZİNDEKİ ÜÇ ADANIN İRAN AÇISINDAN JEOPOLİTİK ÖNEMİ

Hürmüz Boğazının girişinde konumlanmış Abu Musa, Küçük ve Büyük Tunb adlı üç ada, Dünya'daki petrol rezervinin yüzde 60 civarında yer aldığı stratejik açıdan oldukça önemli Basra Körfezi içinde bulunmaktadır (OPEC Annual Statistical Bulletin, 2024).

Harita 1. Hürmüz Boğazı'nın Girişinde Yer Alan Abu Musa, Küçük Tunb ve Büyük Tunb Adaları

Kaynak: <https://www.voanews.com/a/iran-summons-russian-envoy-over-statement-on-persian-gulf-disputed-islands-/7410524.html> Erişim Tarihi: 28.03.2024

Bu üç adadan yüzölçümü açısından en büyüğü olan Abu Musa adası, 120 kilometrekare büyüklüğünde ve yaklaşık 1500 kişilik nüfustan oluşmaktadır. Nüfus olarak ele alındığında, Abu Musa'da iki farklı grup yaşamaktadır. İlk grup, adada yaşayan sivil olmayan İranlı nüfustur. Diğer gruba mensup olanlar adanın yerli halkıdır. Yerli halkın aidiyetinin Birleşik Arap Emirlikleri'ne ait olduğu da iddia edilmektedir (Farhamandzad, 2023: 212-213).

Abu Musa adasının dışında, Büyük Tunb adası 91 kilometrekarelik bir yüzölçümüne sahip olmakla birlikte adada yüzler ile ifade edilen az sayıda insan yaşamaktadır. Bu üç adanın en küçüğü olan Küçük Tunb adası, 12 kilometrekarelik bir alandan ibaret olup adada kimse yaşamamaktadır (Al- Mozrouei, 4).

Bu üç adadan Abu Musa, İran kıyılarına 38 mil deniz mesafesinde, Küçük Tunb adasıysa İran anakarasına 32 deniz mili uzaklıktadır. Bu üç ada da İran tarafından egemenlik haklarının bir uzantısı olarak görülmekte ve kızıl oksit demir ve 3 petrol kuyusundan oluşan doğal kaynakları mevcuttur (Al-Nahyan, 2013: 29). Her ne kadar bu adaların doğal kaynakları petrol üreten ülkelerin petrol ticaretinin toplamındaki payı ile karşılaştırıldığında

BALCI, M. ve TAMAHKAR, A. (2024). Basra Körfezi'ndeki Adalar Üzerinden İran'ın Güvenlik İkilemi, DA&MS Sayı 3, 45-54.

yetersiz olarak görülse de bölgenin en önemli kilit su yollarından biri olan Hürmüz Boğazı'nın kontrolü için oldukça önemli bir konumda olduğu söylenebilir.

Üç adanın girişinde bulunan Hürmüz Boğazı; İran, Irak, Kuveyt, Bahreyn ve Suudi Arabistan'ı münhasır ekonomik bölgesine bağlayan Basra Körfezi'nin en önemli noktasında yer almaktadır. Bunun dışında deniz geçişlerindeki inisiyatif Hürmüz Boğazı'ndaki egemen devletlerin kontrolünde sirayet etmiştir. Bu devletlerden İran'ın Münhasır Ekonomik Bölgesi tamamen körfezin girişindeki Hürmüz Boğazına olan kontrolünü pekiştirmektedir (Lott ve Kawagishi, 2022: 129).

Öte yandan, Abu Musa adasının önemli oranda petrol içermesi nedeniyle BAE ve İran ekonomilerinde petrolün önemli yer tutması dolayısıyla bu durum her iki ülkenin rekabetini tetiklemiştir. Adaların, Hürmüz Boğazı'nda yer alması ve petrol sevkiyatı için önemli bir noktada bulunması gibi etkenler bu üç tartışmalı adayı jeopolitik ve jeostratejik açıdan önemli bir konuma taşımıştır (Tandon, 2021: 43).

5. ÜÇ ADA VE İRAN HAKİMİYETİ

İngiltere, bu üç adayı 1903 yılında işgal etmişti. İngiltere'nin Körfez'deki varlığı 1960'lı yıllardan itibaren büyük bir tartışma konusu olmakla beraber, İngilizler 1960'lı yılların sonuna doğru Aden'den çekilmişti. 1971 yılına gelindiğinde İngiltere, Basra Körfezi'nden de çekilmek için hazırlanmaya başlamıştı. Ancak İngiltere, bölgede oluşacak güç boşluğunu doldurmadan önce körfezden çıkmak istemiyordu. Dolayısıyla İngiltere'nin İran ile bir anlaşma yapmak ihtiyacı oluşmuştu. 1971'de, İngiltere gözetiminde İran ile Şarcah Emirliği arasında bir mutabakat uzlaşısı imzalanmıştır. Bu mutabakattan sonra BAE bağımsız olmuştur. Mutabakat belgesinin ikinci maddesine göre İran, Abu Musa adasının kuzeyine el koyabilmekteydi (Nahyan, 36).

ABD'nin Tahran büyükelçiliği ve Birleşik Devletler Dışişleri Bakanlığı arasında yapılan yazışmalarda, İran'ın bu üç stratejik adayla ilgili teklifi kabul etmeme olasılığının değerlendirildiği görülmekte ve İran'ın bu adalardaki egemenlik haklarından ulusal güvenliği adına vazgeçmeyeceği ifade edilmiştir. Özellikle Şah, İran ve Şarcah Emirliği arasında İngiltere kontrolünde yapılması planlanan arabuluculuk konusunda isteksizdi. Ancak ABD'nin önceliği, Körfez'in Sovyetler Birliği'nin etkisi altına girmesini engellemektir. Dolayısıyla İran'ın, Nixon Doktrini'nin de etkisiyle Körfez'de güçlenmesine izin verilmekteydi (Foreign Relations of The United States, 1970).

İran, İngiltere'nin bölgeden ayrılacağını ilan etmesinden itibaren Körfez'in stratejik öneminin farkına varmıştır. Hatta İran, Körfezle ilgili geliştirdiği söylemde bölgenin deniz güvenliğinden kendisinin sorumlu olduğunu da vurgulamıştır. Hürmüz Boğazı'nın girişinde olması sebebiyle adalar, İran için oldukça önemli ve değerli olmuştur. Bununla birlikte dönemin İran Saray Bakanı Asadullah Alam, İngiltere'nin Körfez'deki varlığını sona erdirmesi üzerine Şah'a yaptığı teklifte İran'ın bölgedeki varlığını güçlendirmesi gerektiğini vurgulamıştır. Dönemin İran Şah'ı da bu üç adayla ilgili yaptığı açıklamada İran'ın bölge güvenliği için bu adalara ihtiyacı olduğu yorumunda bulunmuştur. 30 Ekim 1970 yılında adaları ilhak ettiğini açıklayan İran, BM'deki elçisi vasıtasıyla uluslararası kamuoyuna bu adaların kendisine ait olduğunu ilan etmiştir (Al Naqbi, 1998: 129-30).

İran'ın bu adalardaki hakimiyeti, 1979 yılında gerçekleşen İslam Devrimi'nin ardından da devam etmiştir. Ancak bu adalardaki egemenlik sorunu devam etmiş ve İranlı öğrencilerin Amerikan Konsolosluğu'na yaptığı baskın sonucu rehin aldıkları ABD'li diplomatların

serbest bırakması için bu adaların Birleşik Devletler tarafından işgal edilmesi gerektiği önerisi dile getirilmiştir (The Economist, 1979). Bu üç tartışmalı ada konumu itibarıyla önemli bir noktada olması nedeniyle büyük güçlerin bir pazarlık ve şantaj alanı olarak görülmüştür (Amırahmedi, 1996: 10-11).

Eylül 1992 yılında İran, BAE ile ikili görüşme teklifini kabul etmiştir. Görüşmelerin başlangıcında BAE, İran'dan üç adayla ilgili isteklerde bulunmuştur. Bu isteklerin ilki; İran'ın bu üç adayla ilgili işgalini sona erdirmesi, ikinci olarak 1971 yılında yer alan mutabakata saygı göstermesi şeklinde teklifte bulunmuştur. Son olarak, İran'ın Abu Musa adası için aldığı önlemlerin iptali BAE tarafından talep edilmiştir (Al-Naqbi, 61).

1992 yılında, dönemin İran Cumhurbaşkanı Rafsancani üç adayla ilgili yaptığı açıklamalarda, İran'ın bu konuda izleyeceği tutumu ortaya koymuştu. Rafsancani'nin Körfez'de bulunan komşuları uyardığı konuşmasında, İran'ın bu adalarla ilgili hakimiyetini yinelediği görülmüştür. BAE'yi uyaran Cumhurbaşkanı Rafsancani, adalara ulaşmaya çalışan Körfez Ülkelerini uyararak üç ada için gerekirse kan döküleceğini de sözlerine ekledi. Diğer yandan, İran'ın bu adalarla ilgili açıklamalarının yanı sıra 100 kadar BAE vatandaşını Abu Musa adasından sınır dışı ettiğinin bilgisi gelmiş ve iki ülke arasındaki problemlere bir yenisi daha eklenmiştir (New York Times, 1992).

6. ULUSLARARASI KAMUOYUNUN ÜÇ ADAYLA İLGİLİ İDDİALARI VE İRAN'IN YAKLAŞIMI

BAE'nin askeri gücünün İran'a kıyasla sınırlı olması, İran'a karşı bu üç ada konusunda farklı bir strateji izlemesine sebep olmaktadır. BAE, İran gibi sert gücünü icra edemediği gibi tamamıyla diplomatik girişimler yoluyla adalardaki egemenlik iddiasını sürdürme yoluna gitmiştir. Dolayısıyla İran'ın izole bir durumda olması ve BAE elinde diplomasi kartının olması BAE'nin adalardaki iddiasının meşru bir zemine oturtturmaktadır (Al-Nahyan, 71).

Batı ülkelerinin, bölgede yer alan Arap devletleriyle ilişkileri oldukça üst düzey seyrederken, İran'ın bölgedeki konumu ve bu üç adada işgalci olarak görülmesi nedeniyle Batılı devletlerin İran'a karşı yaklaşımı oldukça çekimser ve ilişkileri alt düzeyde sürmüştür. Körfez ülkelerinin bu üç ada konusunda İran yerine BAE'nin yanında yer alması sonucunda İran, Abu Musa, Küçük ve Büyük Tunb adaları konusunda iyice izole bir konuma sürüklenmiştir. Arap Birliği de bu adalarla ilgili yaptığı resmî açıklamalarda 2001'den itibaren BAE lehinde bir tavır almıştır (Dadandish ve Rahnavard, 2023: 103).

2023 yılına gelindiğinde, İran'ın birçok alanda iş birliği halinde olduğu Rusya'nın Körfezin girişinde bulunan bu üç adayla ilgili yaptığı açıklamalarda konuyla ilgili sorunların tekrardan gün yüzüne çıkmasına neden olmuştur. 10 Temmuz 2023 tarihinde Rusya ve Körfez Arap Ülkeleri İş Birliği Konseyi'nin (KİK) ortak açıklamasında; Abu Musa, Büyük ve Küçük Tunb adalarının hukuki olarak İran yerine BAE ait olduğu deklare edilmiştir. Dolayısıyla İran'ın konuyla ilgili nasıl bir şekilde tavır alacağı merak konusu olmuştur (Katz, 2023).

İran, Moskova'nın bu yaklaşımı karşısında Rusya'nın Tahran Büyükelçiliği temsilcilerini Dışişleri Bakanlığı binasına çağırması ve alınan kararı protesto etmiştir. Bu yaklaşımın karşısında Rus Dışişleri Bakanı Lavrov, İranlı mevkidaşı Emirabdullahiyan ile yaptığı telefon konuşmasında İran'ın toprak bütünlüğünden yana oldukları açıklamasında bulunmuş ve İran'ın konuyla ilgili bir şüphesinin olmamasının gerektiği vurgulanmıştır (Motemedi, 2023).

Bu üç adanın, İran'ın hakimiyeti altında olduğu iddiasında bulunan İran Dışişleri Bakanlığı sözcüsü Kanani, Fas'ta düzenlenen 6. Arap-Rus İş Birliği Forumunda alınan kararların protesto edildiğini açıklamıştır. Dışişleri Bakanlığı Sözcüsü Kanani, İran'ın egemenliği altında bulunan Abu Musa, Büyük ve Küçük Adalarının hiçbir suretle egemenlik haklarının tartışılmayacağını ifade etmiştir (Islamic Republic of Iran Ministry of Foreign Affairs, 2023).

İran'ın bu üç adayla ilgili diplomatik çabalarının sınırlı olması nedeniyle, adalardaki egemenlik haklarını sert güç yoluyla sağlama çabasında olduğu görülmektedir. İran Devrim Muhafızlarının 2023 yılının Ağustos ayında Abu Musa, Büyük ve Küçük adalarında gerçekleştirdiği askeri tatbikat bu iddiayı kanıtlar niteliktedir. Dolayısıyla, İran'ın gerçekleştirdiği askeri tatbikatın bölgedeki ABD varlığına olan tepki olarak algılansa da Rusya'da gerçekleştirilen zirveden sonra yapılmış olması kayda değer bir özellik taşımaktadır. Çünkü İran'ın iş birliği içinde olduğu Rusya'nın üç adayla ilgili yaklaşımı, İran nezdinde Rus-İran ilişkilerinde gölge bırakma ihtimalini akla getirmektedir (Karimi ve Gambrell, 2023).

İran bölgedeki bu gerilimden diplomasiyi ön plana çıkaramadığı gibi sert gücünü bir misilleme olarak görmüştür. Dolayısıyla İran, adalara çeşitli savunma mekanizmaları yerleştirmişti. Bunun dışında İran, kıyı bölgelerine mayınlar yerleştirmiş ve bölgede düşük yoğunluklu bir savunma sistemi bulundurmaktadır (DİA, 2019). Dolayısıyla, BAE egemenlik iddialarını yumuşak güç vasıtasıyla gerçekleştirirken, İran'ın ise adalarla ilgili iddialarını sert güçle çözüme arayışında olduğu izlenmektedir.

7. SONUÇ

İran, Abu Musa, Büyük ve Küçük Tunb adalarını ilhak ettiğinden beri bu adalardaki egemenlik hakkını uluslararası kamuoyunda kanıtlamaya çalışmıştır. Ancak İran'ın, BAE karşısında uluslararası camiada kabul edilebilir bir yumuşak diplomasi geliştiremediği görülmekte ve adalarla ilgili politikasında yumuşak gücün bir devamı olmak yerine sert gücü devreye koyduğu görülmektedir.

İran'ın 1971'den beri hakimiyeti altında bulunan bu üç ada, İslam Devrimi'nin ardından yeni rejimin dış politikasının bir uzantısı olmuştur. İran dış politikasında yer alan rejimin devamlılığı ve meşruiyeti için devrimin yayılması ve bölgesel bir hegemonik güç olma hedefi, son yıllarda farklı bir boyut kazanmıştır. Bu değişim sonucunda İran'ın, Savunmacı ve Saldırgan Realizm'in unsurlarını bölgesel hakimiyeti için özellikle de bu üç tartışmalı ada için uygulamaya çalıştığı düşünülmektedir. Öte yandan BAE'nin, İran karşısında daha çok diplomasi ağırlıklı bir politika izlediği ve hatta 2023 yılında Moskova'da gerçekleşen zirvede KİK ile Rusya'nın desteğini aldığı görülmüştür. Dolayısıyla, uluslararası kamuoyu için bir tartışma konusu olan Abu Musa, Büyük Tunb ve Küçük Tunb adalarının uluslararası toplum tarafından İran'a ait olduğu iddiası kabul görmemekte ve İran'ın bu savını kabul ettirmek için diplomasi yerine askeri gücünü devreye sokacağı belirtilmektedir.

Sonuç olarak, İran'ın bu adalarla ilgili tavrı değişmeyeceği gibi uluslararası camiada da adalardaki İran hakimiyetini tanımama ihtimali söz konusudur. Dolayısıyla, İran için bu adalar bir çeşit güvenlik ikilemi oluşturduğu ve bu ikilemin de meşruluk zemininde İran'a zarar verme ihtimali mümkün gözükmemektedir.

KAYNAKÇA

- AL-MAZROUEİ, Noura S. (2015). “Disputed Islands Between UAE And Iran: Abu Musa, Greater Tunb, and Lesser Tunb in The Strait of Hormuz”, Gulf Research Centre, Cambridge.
- AL-NAHYAN, Khalid S. Z. (2013). The Three Islands Mapping The UAE-Iran Dispute, Royal United Services Institute For Defence and Security Studies, London.
- AL-NAQBİ, Yousif Ebraheem Ahmed. (1998). The Sovereignty Disputed Over The Gulf Islands Abu Musa, Greater and Lesser Tunbs, (Doktora Tezi) University of Glasgow, Glasgow.
- AMİR AHMEDİ, Hooshang, “The Colonial-Political Dimension of the Iran-UAE Dispute”, (drl.) H. Amirahmedi, Small Islands, Big Politics: The Tonbs and Abu Musa in The Persian Gulf içinde (s. 1-30), New York, St. Martin’s Press, 1996.
- BOOTH, Ken ve WHEELER, Nicholas J. (2008). The Security Dilemma: Fear, Cooperation and Trust in World Politics, Palgrave Macmillian, London.
- BUZAN, Barry ve WAEVER, Ole. (2003). Regions and Powers: The Structure of International Security, Cambridge University Press, New York.
- DADANDİSH, Parvin ve RAHNAVARD, Hamid. (2013). “The Artificial Islands in The Persian Gulf: A Political and Legal Analysis”, Iranian Review of Foreign Affairs, III/ 4.
- Defence Intelligence Agency (DİA), “Threat Reports”, <https://www.dia.mil/Military-Power-Publications/> (Erişim Tarihi: 22.04.2024).
- FARHAMANDZAD, Zainab. (2023). “An overview of the sovereignty over the three islands of Abu Musa, Great Tunb, and Little Tunb from the perspective of international law” Bi-quarterly Scientific Journal of “Human and Citizenship Rights” C VII, No. II, Doi: 10.30497/hcr.2024.77339
- Foreign Relations of The United States, Telegram 2225 From the Embassy in Iran to the Department of State 1970.
- GLASER, Charles L. (1995). “Realists as Optimists: Cooperation as Self-Help”, International Security, XIX/ 3: 50-90.
- GLASER, Charles L. (2024). “Fear Factor: How to Know When You’re in a Security Dilemma”, Foreign Affairs, CIII: 122-128.
- İMAM Khomeini, Sodour-ı İnkılab-ı İslami Az dedghah-ı 1384 Tehran.
- BALCI, M. ve TAMAHKAR, A. (2024). Basra Körfezi’ndeki Adalar Üzerinden İran’ın Güvenlik İkilemi, DA&MS Sayı 3, 45-54.

Islamic Republic of Iran Ministry of Foreign Affairs, “Iran stresses on sovereignty over three Persian Gulf islands”, <https://en.mfa.ir/portal/newsview/736823/Iran-stresses-on-sovereignty-over-three-Persian-Gulf-islands> (16.07.2024).

KARİMİ, Nasser ve Gambell, Jon. (2023). “Iran’s Revolutionary Guard runs drill on disputed islands as US military presence in region grows”, <https://apnews.com/article/persian-gulf-tensions-us-iran-revolutionary-guard-ea0aa5d3bc2b7472cb633bb3e123a993> (06.04.2024).

KATZ, Mark N. (2023). “Is Russia really siding with the UAE against Iran?” <https://www.atlanticcouncil.org/blogs/menasource/russia-gcc-uae-iran-islands/> (06.04.2024).

LOBELL, Steven E. (2009). “Threat Assessment, the State, and Foreign Policy: A Neoclassical Realist Model”, (drl) Steven E. Lobell- Norrin M. Ripsman- Jeffrey W. Taliaferro, Neoclassical Realism, the State, and Foreign Policy içinde (s. 42-74), Cambridge, Cambridge University Press,

LOTT, Alexander ve KAWAGİSHİ, Shin.(2022). “The Legal Regime of The Strait of Hormuz And Attacks Against Oil Tankers: Law of The Sea and Law on The Use Of Forces Perspective”, Ocean Development & International Law, LIII/ 2-3: 123-146.

MEHDİ, Syed Zafar. (2023). “Iran summons Russian envoy over disputed Gulf islands”, <https://www.aa.com.tr/en/middle-east/iran-summons-russian-envoy-over-disputed-gulf-islands/2943561> (27.03.2024).

MOTAMEDİ, Maziar. (2023). “Iran summons Russia’s envoy again over islands dispute”, <https://www.aljazeera.com/news/2023/12/24/iran-summons-russias-envoy-again-over-islands-dispute> (27.03.2024).

New York Times, “Iran Asserts Claims to 3 Disputed Islands in Gulf”, <https://www.nytimes.com/1992/12/27/world/iran-asserts-claims-to-3-disputed-islands-in-gulf.html> (27.04.2024).

OMAR Al-Ubaydli ve Andrea Plebani (ed.) GCC Relations with Post-War Iraq: A Strategic Perspective, Cambridge: Gulf Research Centre, 2014, s.48.

OPEC Share of World Crude Oil Reserves, https://www.opec.org/opec_web/en/data_graphs/330.htm (07.11.2024).

BALCI, M. ve TAMAHKAR, A. (2024). Basra Körfezi’ndeki Adalar Üzerinden İran’ın Güvenlik İkilemi, DA&MS Sayı 3, 45-54.

TANDON, Vanshika. (2021). “Iran, the UAE, and International Law: A Tumultuous Timeline”. The Centre for Middle East Studies, Haryanas.

The Economist (Kasım 24, 1979).

TREVIÑO, Rusty. (2013). “Is Iran an Offensives Realist or a Defensive Realist? A Theoretical Reflection on Iranian Motives for Creating Instability”. Journal of Strategic Security, VI/3: 382–392.

United Nations, “Act on the Marine Areas of the Islamic Republic of Iran in the Persian Gulf and the OmanSea 1993”,

https://www.un.org/depts/los/LEGISLATIONANDTREATIES/PDFFILES/IRN_1993_Act.pdf
(24.04.2024).